Caucasus / **K. Tuite** // *Journal of Indo-European Studies, 1998.* – *V*ol 26. – №3. – P. 289-344. 21. ***Tuite*** *K.* The meaning of Dali. Symbolic and spatial associations of the South Caucasian goddess of game animals / **K. Tuite //** *Language, Culture and the Individual. [*ed. by Catherine O'Neil, Mary Scoggin & Kevin Tuite]. – Munich: Lincom Europa, 2006. – P. 165-188. 22. *Chantraine P.* Dictionnaire étymologique de la langue grecque: Histoire des mots / Pierre Chantraine. – T.1-IV. Paris, Éditions Klincksieck, 1968-1977. – 1368 p. 23. ***Frisk H.*** **Griechisches etymologisches Wörterbuch** / Hjalmar Frisk**. –** Bd. I-III. **– Heidelberg: Carl Witer·Universitätsverlag, 1960-1970. – 2428 p. 24.** *The Hittite dictionary* of the Oriental Institute of the University of Chicago / Hans G. Güterbock, Harry A. Hoffner. – Vol. P. – Chicago: Oriental Institute of the University of Chicago, 1997. – 407 p.

Пономаренко О. В., к.філол.н., доц., докторант,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ЗМІНА ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ XV СТОЛІТТЯ ЯК РЕАКЦІЯ НА НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВЕДЕННІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Стаття продовжує цикл досліджень, присвячених еволюції дипломатичного дискурсу країн романського мовного ареалу. У ній підкреслюється вплив змін у зовнішньополітичних тенденціях на дипломатичний дискурс.

Ключові слова: *дипломатичний дискурс, історія, XV століття.*

With this article the author continues the research of diplomatic discourse evolution in countries where the Romanic languages are spoken. It highlights the influence of changes in the foreign policy on the diplomatic discourse.

Key-words: *diplomatic discourse, history, the XV century.*

Данная статья – продолжение цикла исследований, посвященных эволюции дипломатического дискурса стран романского языкового ареала. В ней показано влияние изменений внешнеполитических тенденций на дипломатический дискурс.

Ключевые слова: *дипломатический дискурс, история, XV век.*

Мова відображає зміни в усіх сферах життєдіяльності суспільства, а її стан і розвиток у цілому та окремих дискурсів зокрема значною мірою залежать від політичних, соціальних, економічних, культурних перетворень. Дипломатичний дискурс як контамінований вид

мовлення, що зазнає впливу суміжних дискурсів і модифікується, залежно від цільової аудиторії, упродовж свого становлення еволюціонував під впливом низки ключових факторів. До таких, зокрема, належать: соціальна організація та диференціація суспільства, котра змінювалася впродовж історії.

Цією статтею маємо на меті продовжити низку досліджень, присвячених розвитку дипломатичного дискурсу країн романського мовного ареалу, зосереджуючись на впливові зовнішньополітичних тенденцій XV століття на теренах Європи на тогочасний дипломатичний дискурс.

Уважається, що перехід від *оказіональної* та принагідної, нерегулярної дипломатії, зумовленої необхідністю розгляду та вирішення конкретних проблем, до дипломатії перманентної та *регулярної*, у близькому до сучасного вимірі, коли посланець має загальний мандат представляти свою державу на території іншої (іноземної), започаткувався в Італії у середині XV століття як відповідь на нові потреби тогочасних італійських держав.

Після укладання миру в місті Лоді (у 1454 році) та створення "Священної ліги" розпочався період повоєнної адаптації та переходу на нові відносини. Упродовж цієї фази врегулювання стосунків держави-члени цього регіонального утворення приділяли основну увагу консолідації своєї влади та пошуку оптимальних засобів, для здійснення своїх повноважень за нових умов існування. Найважливішим завданням стало уникнути порушення рівноваги, котру вдалося досягти в Лоді такими титанічними зусиллями. Власне тоді дипломатія та мистецтво домовлятися виявили себе найповніше у досягненні цієї спільної, як заявляли більшість держав, мети, навіть за умов, коли представники різних країн не довіряли намірам інших і не вірили у їхню щирість. І вже у той час італійські держави визнавали, що на відміну від суто військової могуті, потенціал дипломатичних переговорів був сильнішим і дієвішим для контролювання ситуації всередині країни та у відносинах із сусідами, для ведення спостережень, уникання неочікуваних і непрогнозованих ситуацій, розвіювати непорозуміння та, зрештою, зберігати недоторканність своїх кордонів, незважаючи на постійні спроби внести зміни чи навіть розірвати договір, укладений у Лоді.

Відтак, саме з другої половини XV сторіччя починається відлік так званої "*сучасної*" дипломатії в Італії. Досі під сумнів дослідники ставлять значення тогочасних мирних засобів врегулювання політичної ситуації, як, власне, і те, чи варто італійцям пишатися цим,

оскільки завданням першої дипломатичної місії Італії було не допустити, щоб на півострові, на відміну від того, що сталося на території тогочасної Франції, Англії, Іспанії, одній із держав вдалося взяли гору над іншими.

З одного боку, досягти цієї мети вдалося, а з іншого – тогочасна дипломатія Італії, як виявилося, певним чином полегшила Карлу VIII, королю Франції, завоювання півострова у 1494 році. Відтоді Італія перестала бути центром автономної влади, а її держави, на загал, були змушені, задля виживання та забезпечення власних амбіцій на місцевому рівні, адаптуватися до правил гри в політиці, яку проводив сильний протектор. Логічно, що зі зменшенням суверенітету, зменшилася й дипломатична активність, відображаючи роль Італійського півострова у Європейській історії. Але навіть ці роки занепаду Італійської держави були для її дипломатії значимими та плідними. Найперші приклади, які спадають на думку, – це численні місії Макіавеллі як представника Флорентійської республіки на початку XVI сторіччя. У цих місіях і народилися зразки дипломатичного письма, на яких навчалися наступні покоління (йдеться про: "Il Ritratto di cose di Francia" та "Il Rapporto di cose della Magna").

Але статус не усіх держав на півострові був понижений до рівня регіонів. Венеціанська республіка зі своїми особливостями та держави Церкви з їхнім "*папським*" дипломатичним дискурсом відчутно впливали на політику сусідніх країн. Саме ці італійські держави приділяли дедалі більшу увагу застосуванню виключно дипломатичних засобів врегулювання відносин і здійсненню зовнішньої політики, чим і долучилися до формування та викристалізування на протязі багатьох років основних рис, символів, правил і традицій "*романської*" дипломатії.

Венеція, зокрема, була достатньо свідомою власної вразливості як країни на міжнародному рівні, так само як і крихкості своєї влади та відносної незначущості свого впливу, відтак постійно пильно стежила за подіями у світі. Після занепаду Константинополя у 1453 році та посилення впливу Османської імперії на південних кордонах Європи, Венеція перетворилася на типову прикордонну державу, яка безпосередньо контактувала на суші та на морі з потенційним ворогом. З плином часу перспективи здійснення Великого хрестового походу проти спільного ворога на захист християнських принципів ставали дедалі примарнішими. Тому Республіка почала приділяти щоразу більше уваги виваженій міжнародній політиці (що одразу є позначилося на пом’якшенні лексичних форм і мовленнєвих тактик),

а також виявляла зростаючий інтерес до найменших змін, навіть словесних натяків або умовних знаків, які згодом ставали доленосними для певних політичних рішень і кроків. Зрозуміло, що вже було недостатньо займатися виключно відстежуванням основних ліній політики потужних держав. Тому в 1425 році була розроблена низка заходів і настанов, які визначали, повторюючи основні принципи, розроблені ще в античні часи, діяльності дипломатів, які, повертаючись із закордонної місії, мусили повідомляти – спочатку лише усно, а потім і у письмовій формі – результати власних спостережень і висновки про країну перебування Раді уряду ("кабінетові міністрів"). Саме у ті часи з'явилися доповіді і промови Захарії Контаріні (Zaccaria Contarini), представлені після завершення його місії до Франції у 1492 році, Андре Грітті (Andrea Gritti), подані після повернення з місії у Константинополі у 1503 році, та Вінченцо Квіріні (Vincenzo Quirini), написані по завершенню перебування в Німеччині у 1507 році. Ці три документи вважалися класичними та склали основу, зразок для написання дипломатичних звітів тих часів. Згадані документи були правильно структурованими та містили вичерпну інформацію навіть за сучасними мірками. Зокрема, у них ішлося про політичну, географічну, економічну, релігійну ситуацію країни, де квартирувала італійська дипломатична місія, водночас створювався детальний портрет іноземного соврана (керівника країни), його міністрів і провідних членів суду. Повнота наданої інформації була такою, що повідомлених фактів вистачало не лише для здійснення міжнародної політики Венеціанської республіки, але й для здійснення значно ширшого кола питань внутрішньодержавного значення.

Ця італійська система дипломатії (так звана "diplomazia residente"), включно з притаманним їй мовленням, поступово поширилася на решту країн Європи, де у діяльності дипломатичних місій реалізовувалися функції багато в чому схожі на ті, що буди закріплені за дипломатами півострова в другій половині XV століття. Варто відзначити, що головною з таких функцій стало досягнення мирних домовленостей та утримання рівноваги шляхом ведення перемовин в епоху прагнення кожної держави розширити і збільшити свій уплив. Така стратегія поведінки дипломатів дозволила уряду стежити, збирати та аналізувати інформацію про намірів сусідів і не мати неочікуваних і небажаних сюрпризів.

На думку Т. Дуранті [Duranti, 2009, 2], як результат низки обставин (значний розвиток інституту дипломатії, кількісного та

видового розширення джерел форм творення дипломатичного дискурсу), "привілейованим" періодом у його розвитку справедливо називати усе XV сторіччя чи Пізнє Середньовіччя – зовнішню політику держав у епоху Відродження. Останні поширено розвивали дво- та багатосторонні відносини, активно відкриваючи на територіях одна одної дипломатичні представництв, формуючи й відповідний вид мовлення – орієнтований не лише на співвітчизників чи представників однієї країни, але на мультиетнічне сприйняття.

З одного боку, цей період визначається як "periodo comunale", коли більшість місій і послів виконували формальну функцію представників своєї влади (комуни). Як наслідок, їхнє мовлення зводилося до усного виголошення заготовлених промов, озвучення позиції власного уряду ("il suo compito pare principalmente quello di riferire verbalmente un messaggio e riprendere la strada di casa") [Duranti, 2009, 3]. З іншого боку, поруч з дипломатами у таких закордонних представництвах працювали й особи "дотичних" професій (latamente diplomatici (procuratori, sindaci) [Duranti, 2009, 3]), які мали право виступати від себе. По суті, вони й стали тогочасними творцями живого усного дипломатичного мовлення. Основними питаннями, які порушувалися дипломатами Пізнього Середньовіччя були торгівельно-економічні. Вони вели переговори, складали тексти та підписували комерційні трактати, а також деякі угоди про створення політичних союзів – дво- та багатосторонніх. Відповідно, дипломатичний дискурс кінця 15 століття збагачувався переважно термінами у цих сферах спілкування. З огляду на зростаючу необхідність дедалі частіше проводити переговори та брати в них активну участь, а не лише представляти чи повідомляти позицію своїх комун, згодом для здіснення цих повноважень дипломатам були надані ширші повноваження, що стало додатковим поштовхом у розвитку дипломатичного дискурсу, і зокрема – пошуку в релевантних комунікативних стратегій і тактик.

Лексикон дипломатів збільшувався і за рахунок необхідності називати нові реалії дипломатичних відносин, які виникли у той період. Зокрема, практики залишати італійських дипломатів (для продовження виконання певних завдань) у країнах акредитації, навіть після періоду, зазначеного у вірчих грамотах, отримало назву "diplomazia residente" від "residenzialità degli ambasciatori". Історики, які досліджували момент зародження нової дипломатії, визнали міланського оратора Нікодемо Транкедіні Nicodemo Tranchedini першим послом-резидентом (ambasciatore residente) – особою, яка виконувала свою місію упродовж

певного фіксованого періоду. І все ж, головною рисою нової дипломатії та дипломатичного дискурсу, що утверджувався, був відхід від чітко встановлених кліше та формальностей і перехід до спонтанного, практичного, як його тоді називали, мовлення та відповідного способу здіснення міжнародної політики.

У XVI та XVII сторіччях, крім вироблення основ і засад дипломатичної діяльності й норм мовлення, дипломати дослідники їхньої діяльності розмірковували над тим, як необхідно ставитися до вчинків і діяльності послів та інших працівників місій. Зокрема, з цього приводу були опубліковані такі значимі твори, як: трактат Альберіка Джентілі (Alberico Gentili, Лондон, 1585 рік) "De iure belli"; трактат Шарля Паскаля (Charles Paschal) "Legatus"; твори професора Крістофа Бесольда (Christoph Besold, Страсбург, 1624 рік); праця Гаспара Брагачча Пьячентіно (Gaspare Bragaccia Piacentino, Пьяченца, 1627 рік) "L'ambasciatore", "L'ambasciatore; збірка рукописів Роберта Оттона (Robert Cotton, Лондон, 1651 рік) "A relation of the proceedings against ambassadors who have miscarried themselves"; книга голландського юриста Корнеліуса Ван Біркеншоека (Cornelius van Bynkershoek, 1721 рік) "De foro legatorum" і т.д.

Сучасні дослідники сходяться на думці, що усі згадані твори, прямо чи опосередковано пропонували впроваджувати у сфері дипломатії принцип взаємності у найширшому розумінні (включно, у мові та мовленні, які складали повсякчас основу дипломатичної діяльності – спілкування). Іншою спільною рисою згаданих видань було те, що саме в них і закладалися та описувалися основи дипломатичної доктрини, до яких могли звертатися представники різних держав, послуговуючись ними для мирного, часто виключно вербального врегулювання конфліктів і усунення спірних питань.

Коли Товариство гугенотів Великобританії та Ірландії (Hugeunot Society di Londra) розпочало пошук і збір свідчень про боротьбу, що передувала релігійній боротьбі та різанині у Франції, зокрема і у Ніч святого Варфоломія, то виявилося, що одним з найоб'єктивніших і чи не єдиним документально підтвердженим джерелом тогочасних подій були матеріали, відправлені із закордонних місій у Парижі в Італію двома венеціанськими послами, Мікелем Соріано та Марком-Антоніо Барбаро (Michele Soriano e Marc-Antonio Barbaro), між 1 листопада 1560 року та 10 листопада 1561 року.

Очевидно, що в епоху Середньовіччя Європейські країни вплинули значною мірою на формування дипломатичного дискурсу.

При цьому Італії та Франції належала роль "законодавців лінгвістичної мови" у цьому процесі.

Подальші дослідження автора будуть стосуватися розвитку дипломатичного дискурсу в наступних століттях.

Duranti Tommaso. La diplomazia bassomedievale in Italia // "Reti Medievali". – 2009. – ISSN 1593-2214. – http://fermi.univr.it/rm/repertorio/rm_duranti.html.

Прима О.І., *асист.*
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

СТРУКТУРНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКЛАДАННЯ АКСІОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена питанню укладання аксіологічного словника турецької мови.
Ключові слова*: аксіологічний словник, аксіолінгвістика, етнолінгвістика, цінність.*

Статья посвящена вопросам, связанным с составлением аксиологического словаря турецкого языка.
Ключевые слова*: аксиологический словарь, аксиолингвистика, этнолингвистика, ценность.*

The article is devoted to the problems of Turkish axiological dictionary compiling.
Key words: *axiological dictionary, axiological linguistics,ethno linguistics, value.*

У сучасній лінгвістиці усе більшого значення набуває антропологічний підхід, що передбачає дослідження мовних процесів у їх нерозривному зв’язку з потребами комунікативної діяльності. Коли людина сприймає навколишній світ, вона одночасно виражає своє оцінне ставлення до нього. Оцінка як семантична категорія охоплює ціннісний аспект значення мовних виразів [Вольф 2002, 4]. Звернення до ціннісних основ культури пов’язане з одним із центральних понять філософії – поняттям цінності, що набуло поширення й в інших галузях гуманітарного знання. Значний інтерес до категорії оцінки в сучасному мовознавстві пояснюється